

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ НИМИ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF INVESTMENT RISKS INSURANCE IN THEIR MANAGEMENT SYSTEM

У статті проведено розробку теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління інвестиційними ризиками шляхом використання механізмів страхування. Визначено, що управління інвестиційними ризиками є важливою передумовою забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання та економіки загалом. Встановлено, що управління інвестиційними ризиками передбачає прогнозування можливості настання потенційно ризикових подій, а тому дає можливість вчасно вжити заходів щодо запобігання чи зниження ступеня наслідків від ризику, який не можна локалізувати. Зазначено, що страхування інвестиційних ризиків є досить популярним методом управління ризиками у розвинених країнах, водночас цей метод є одним із найбільш складних та проблемних видів страхування. Встановлено, що ефективним варіантом мінімізації інвестиційних ризиків є комбінування двох універсальних способів: самострахування у вигляді резервування та страхування. Зазначено, що комплексне використання або поєднання наведених методів дозволяє забезпечити підвищення економічної безпеки реалізації ризикових інвестиційних проєктів, а також досягнення та подальшого підтримання прийняттого рівня ризиків інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: інвестиційні ризики, страхування, управління, моніторинг, контроль, ефективність.

The article elaborates theoretical and methodological principles and practical recommendations for improving the investment risk management system through the use of insurance mechanisms. It was determined that the management of investment risks is an important prerequisite for ensuring the effective functioning of business entities and the economy in general. It has been established that investment risk management involves forecasting the possibility of the occurrence of potentially risky events. This makes it possible to take timely measures to prevent or reduce the degree of consequences from a risk that cannot be localized. It is noted that investment risk insurance is a fairly popular method of risk management in developed countries. This method is one of the most complicated and problematic types of insurance. The essence of investment risk insurance is to protect the property interests of business entities in the event of an insured event by special insurance companies at the expense of monetary funds, which they form by receiving insurance premium contributions from the insured. It has been established that an effective option for minimizing investment risks is the combination of two universal methods: self-insurance in the form of reserving and insurance. It is noted that the complex use or combination of the above methods allows to increase the economic security of the implementation of risky investment projects and to achieve and further maintain an acceptable level of risks of investment activities of economic entities. Monitoring the results of risk management through insurance involves monitoring compliance with the insurance program and promptly making changes to the risk strategy of the investment project in case of unsatisfactory results. The complex use or combination of the methods and tools presented in the work allows to increase the economic security of the implementation of risky investment projects, as well as to achieve and further maintain an acceptable level of risks in the financial and investment activities of the economic entity.

Key words: investment risks, insurance, management, monitoring, control, efficiency.

УДК 330.101.341

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct69-34>

Зоря О.П.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Полтавський державний аграрний
університет

Зоря С.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Полтавський державний аграрний
університет

Капасава Л.М.

к.е.н., доцент,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Полтавський державний аграрний
університет

Zoria Oleksii

Poltava State Agrarian University

Zoria Svitlana

Poltava State Agrarian University

Kapaseva Liudmyla

Poltava State Agrarian University

Постановка проблеми. Вирішення фінансово-економічних завдань завжди супроводжується ризиком, який викликає у будь-якого суб'єкта господарювання цілком зрозуміле відчуття неминучої загрози та потребу в оцінці ступеня ризику та вжиття заходів щодо його елімінування, зниження та страхування. Поняття ризику асоціюється з усвідомленням небезпеки, загрози, ненадійності, невизначеності, невпевненості, випадковості, шкоди. У найбільш загальному вигляді під ризиком розуміють ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів у порівнянні з прогнозованим варіантом, тобто це ситуативна характеристика діяльності, що складається з невизначеності її результату та можливих кроків, за допомогою яких її можна оптимізувати.

Інвестування є важливим джерелом економічного розвитку, проте, кожен інвестор зустрічає ризики різноманітного характеру. Ідентифікація факторів, що викликають інвестиційний ризик та

їх поглиблене дослідження є важливими проблемами, на які необхідно зважати увагу сучасному інвестору, приймаючи рішення куди вкладати свої ресурси. Страхування інвестиційних ризиків – це відносно новий напрям, який потребує подальшого глибокого теоретико-методичного дослідження, що і стало підставою для вибору тематики роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методичні засади та практичні рекомендації щодо використання страхування як методу управління інвестиційними ризиками в умовах невизначеності досліджувало багато вчених, серед яких: Барташевська Ю. [1], Бушовська Л. [2], Войнаренко М. [2], Дьяченко Я. [3], Житар М. [8], Загорівська В. [4], Кучменко В. [4], Лендел О. [5], Пишна О. [6], Слободянюк Н. [6], Сосновська О. [8], Стецюк П. [9], Шміло І. [10] та інші. У той же час, відзначаючи важливість досліджень вищезазначених науковців, вважаємо, що питання страхування інвестиційних ризиків інноваційних проєктів

в умовах невизначеності економіки потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у розробці теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління інвестиційними ризиками у сучасних умовах невизначеності зовнішнього середовища шляхом використання механізмів їх страхування та самострахування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління інвестиційними ризиками є важливою передумовою забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання та економіки держави загалом. Неналежне врахування ступеня впливу таких ризиків може призвести до незавершення виконуваних робіт та значних фінансових та репутаційних втрат. Розуміння причин і впливу ризиків на результати діяльності суб'єктів господарювання, а також розроблення засобів механізму управління ризиками інвестиційних проєктів є умовою забезпечення їх реалізації в умовах складного, динамічного та невизначеного зовнішнього середовища. За нестабільної політичної та економічної ситуації інвестори стикаються з ризиком втрати інвестицій через непередбачувані зміни в законодавстві, невиконання положень нормативних актів, відсутність правонаступності в діяльності органів державної влади, неочікувану поведінку керівників контрагентів [3].

Інвестиційний ризик являє собою одну з центральних проблем, яка вимагає негайного і зваженого вирішення при здійсненні інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання. У той же час, ефективно управління інвестиційними ризиками надає можливість знайти всі слабкі місця ще до початку реалізації інвестиційного проєкту.

Управління інвестиційними ризиками передбачає прогнозування можливості настання потенційно ризикових подій, а тому дає можливість вчасно вжити заходів щодо запобігання чи зниження ступеня наслідків від ризику, який не можна локалізувати. Управління інвестиційними ризиками можна зобразити наступним чином (рис. 1).

При аналізі ризиків зазвичай використовуються припущення:

- втрати від ризику незалежні один від одного;
- втрата за одним напрямом діяльності не обов'язково збільшує ймовірність втрати по-іншому, за винятком форс-мажорних обставин;
- максимально можливі збитки не повинні перевищувати фінансових можливостей учасника [5].

Фінансові ризики мають три основні способи їхньої оцінки: за допомогою фундаментальних показників; за допомогою порівняльної оцінки макроекономічних та фінансових мультиплікаторів; за допомогою ринкових показників привабливості сектора за вільними грошовими потоками, дивідендною прибутковістю, технічними індикаторами.

Розрізняють такі основні способи мінімізації інвестиційних ризиків: диверсифікація, хеджування та страхування.

Страховання інвестиційних вкладень є процесом, у якому в обмін на кошти страхова компанія бере на себе зобов'язання щодо відшкодування втрат у разі утворення негативних подій. При інвестуванні капіталу в нерухоме майно можна застрахувати об'єкт від ряду подій: повінь, пожежа і т. д., що скорочує дохід від інвестування. Підписання договору страхування дозволяє знизити інвестиційні ризики, але страховики не покривають втрати від зниження вартості активу. Зменшити втрати від зміни ціни активу можна при застосуванні такого

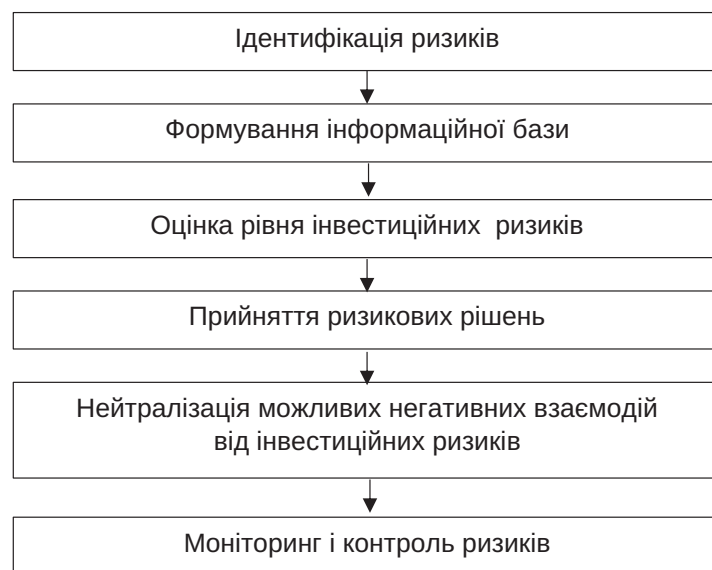

Рис. 1. Етапи управління інвестиційними ризиками

Джерело: систематизовано авторами на основі [1–10]

способу, як диверсифікація. Диверсифікація – це вкладення грошей у різні види активів з метою мінімізації інвестиційного ризику.

Диверсифікація інвестицій передбачає, що втрати від вкладення капіталу в один актив будуть покриті прибутком від вкладення в інші активи. Здійснення диверсифікації порівняно з підписанням договору страхування не потребує жодних витрат, але доходність інвестиційного портфеля буде меншою, ніж доходність найприбутковішого активу в портфелі. Цей ефект досягається за рахунок усереднення прибутку чи збитків від вкладення капіталу різні активи. Диверсифікація не дає можливості скоротити системні ризики інвестиційної діяльності.

Хеджування є методом мінімізації ризиків інвестиційної діяльності у вигляді придбання чи реалізацію похідних фінансових інструментів. Хеджування – це страхування, зниження ризику від втрат, зумовлених несприятливими для продавців чи покупців змінами ринкових цін на базовий актив. Суть хеджування полягає в тому, що на терміновому ринку укладається угода, дохідність за якою буде негативно корелювати з дохідністю базового активу. Будь-яка зміна ціни принесе продавцю та покупцю виграш на одному ринку та програш на іншому. Таким чином, хеджування дозволяє зафіксувати ціну у майбутньому. Використання інструментів термінового ринку дозволяє страхувати ціннові, валютні, кредитні та інші ризики.

Страхування інвестиційних ризиків є досить популярним методом управління ризиками у розвинених країнах, водночас цей метод є одним із найбільш складних та проблемних видів страхування. Варто зазначити, що на сьогодні чіткого визначення та класифікації фінансових та інвестиційних ризиків у законодавстві немає.

Сутність страхування інвестиційних ризиків полягає у захисті майнових інтересів суб'єктів господарювання при настанні страхового випадку спеціальними страховими компаніями (страховиками) за рахунок грошових фондів, які вони формують шляхом отримання від страхувальника страхових премій внесків.

Страхування інвестиційних ризиків – це важливий та необхідний елемент подальшого розвитку економіки країни. По-перше, за його допомогою забезпечується захист реальних інвестицій від можливого впливу різних ризиків, що гарантує безперервність процесу інвестування. По-друге, впевненість в якісному страховому захисті реальних інвестицій покращує інвестиційний клімат у країні, що своєю чергою служить позитивним фактором для зростання інвестицій в економіку України. По-третє, можна розробити програму страхування, яка враховує індивідуальні особливості реалізації конкретного інвестиційного проекту [7].

Ефективність використання страхування для управління різними ризиками інвестиційних проектів можна визначити також за допомогою розкладки ризиків залежно від ймовірності реалізації та очікуваного розміру збитків. Можлива комбінація методів управління ризиками представлена рис. 2.

У разі прийняття позитивного рішення про використання страхування в процесі інвестиційного ризику менеджменту важливо виробити технологію страхування інвестиційних проектів, що складається із двох етапів. Перший етап полягає у створенні програми страхування, другий – у виборі страхової компанії-партнера. Важливо також оцінити можливість дотримання технології страхування, що є фактором, що позитивно впливає на вибір саме страхування як інструмент управління ризиками, оскільки дотримання технології залежить від кваліфікації ризик-менеджменту.

Проведення загальноекономічного аналізу інвестиційного проекту передбачає виявлення зовнішніх інвестиційних ризиків та визначення ступеня їхнього впливу. Опис результатів виявлення та оцінки інвестиційних ризиків з пропозицією ризиків на страхування полягає у визначенні схильних до ризиків об'єктів, в оцінці ймовірності реалізації ризиків, внаслідок яких можуть виникнути збитки, а також в описі можливих несприятливих результатів. Результатом виявлення ризиків має стати наступна інформація: опис випадків реалізації ризиків за останні кілька років, опис причин виникнення та наслідків реалізації даних ризиків, визначення ймовірності настання та максимальної величини можливого збитку.

При виборі видів страхування, які забезпечують максимальний страховий захист, із виділенням обов'язкових видів, необхідно врахувати два аспекти: обраний вид страхування повинен забезпечувати максимально можливий захист від ризиків (наприклад, страхування майна передбачає захист і від природних ризиків, і від протиправних ризиків, та інших видів ризиків). Другий аспект полягає у виборі виду страхування, що забезпечує найповніше страхове покриття. Вибраний страховий продукт повинен включати в себе найповніший перелік страхових випадків, максимальну страхову відповідальність, оптимальний період дії договору страхування, інші важливі для страхувальника умови.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, ефективним варіантом мінімізації інвестиційних ризиків є комбінування двох універсальних способів: самострахування у вигляді резервування та страхування. Комплексне використання або поєднання наведених методів дозволяє забезпечити підвищення економічної безпеки реалізації ризикових інвестиційних проектів, а також досягнення та подальшого підтримання прийнятного

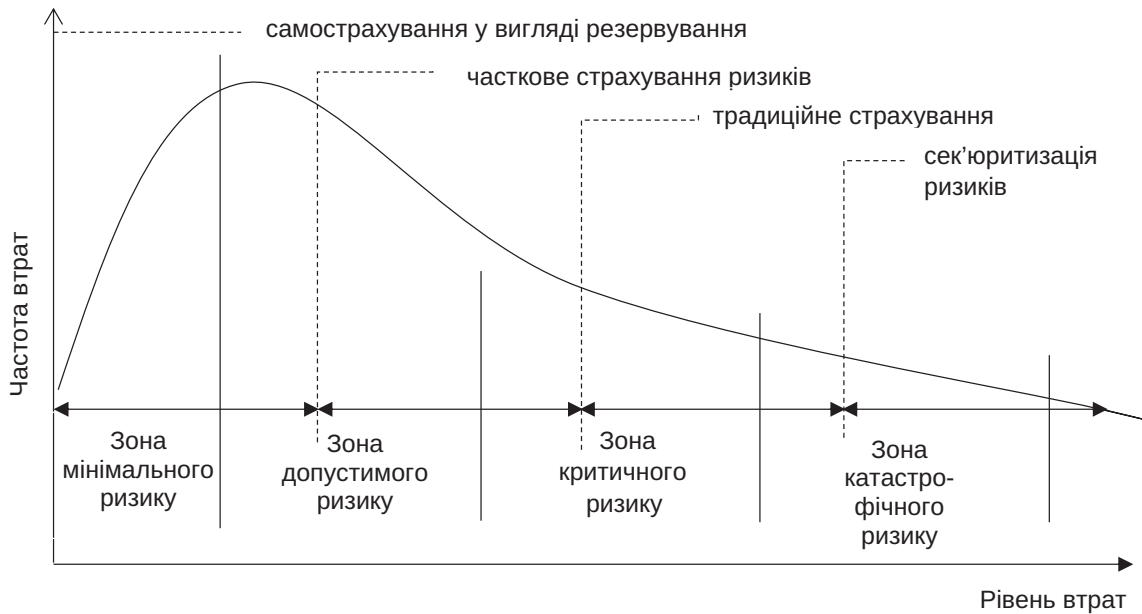

Рис. 2. Комбінація методів управління інвестиційними ризиками шляхом їх страхування та самострахування

Джерело: систематизовано авторами на основі [1–10]

рівня ризиків інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Механізм страхування інвестиційних ризиків доцільно використовувати за будь-якої ймовірності збитків, за умови, що розмір збитків середній чи значний. У разі коли розмір можливого збитку незначний, страхування недоцільне. Якщо виходить з того, що великі фінансові чи інвестиційні потоки характерні в основному для великих і середніх суб'єктів господарювання, можна зробити висновок про необхідність страхового захисту, насамперед, великих і середніх підприємств (оскільки для таких підприємств не властивий незначний збиток). У той же час, ефективність самострахування знижується зі збільшенням прибутковості суб'єкта господарювання і зростає зі збільшенням прибутковості ліквідних високонадійних інвестицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барташевська Ю.М. Методичні підходи до оцінки інвестиційних ризиків підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 2. С. 36–41.
2. Войнаренко М.П., Бушовська Л.Б. Інвестиційна діяльність як об'єкт управління. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 5. С. 40–44.
3. Дьяченко Я.Я. Удосконалення системи управління ризиками інвестиційних проєктів. *Наукові праці НДФІ*. 2018. № 4. С. 17–29.
4. Кучменко В.О., Загорівська В.В. Інвестиційні ризики в економічній системі підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. № 2. С. 124–127.

5. Лендел О.М. Механізми визначення ризиків інвестиційного проєкту на регіональному рівні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2019. № 24. Вип. 3. С. 150–154.

6. Слободянюк Н.О., Пишна О.В. Проблеми та перспективи вдосконалення страхування інвестиційних ризиків. *Розвиток національної економіки України: нові реалії та можливості в умовах євроінтеграції*: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2016. С. 41–44.

7. Слободянюк Н.О., Пишна О.В. Моделювання системи управління страхування реальних інвестицій. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 6. С. 219–223.

8. Sosnovska O., Zhytar M. Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4 (2018) No. 4, Riga 2018. P. 334–340.

9. Стецюк П.А. Управління ризиками фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 3. С. 13–19.

10. Шміло І.О. Інвестиційні ризики, їх класифікація та управління: правовий аспект. *Право та інновації*. 2019. № 2. С. 65–71.

REFERENCES:

1. Bartashevs'ka Yu.M. (2017) *Methodical approaches to the assessment of enterprise investment risks*. *Pryazovskyi ekonomichnyy visnyk*, no. 2, pp. 36–41.
2. Voynarenko M.P., Bushovs'ka L.B. (2015) *Investytsiyna diyal'nist' yak ob'yekt upravlinnya* [Investment activity as an object of management]. *Ekonomika: realiyi chasu*, no 5, pp. 40–44.

3. D'yachenko Ya.Ya. (2018) Udoskonalennya systemy upravlinnya ryzykamy investytsiynykh proyektiv [Improvement of the risk management system of investment projects]. *Naukovi pratsi NDFI*, no. 4, pp. 17–29.

4. Kuchmenko V.O., Zahorovs'ka V.V. (2017) Investytsiyni ryzyky v ekonomichniy systemi pidpryemstva [Investment risks in the economic system of the enterprise]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya : Ekonomichni nauky*, no. 2, pp. 124–127.

5. Lendyel O.M. (2019) Mekhanizmy vyznachenya ryzykiv investytsiynoho projektu na rehional'nomu rivni [Mechanisms for determining the risks of an investment project at the regional level]. *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Ekonomika*, no. 24, vol. 3, pp. 150–154.

6. Slobodyanyuk N.O., Pyshna O.V. (2016) Problemy ta perspektyvy vdoskonalennya strakhuvannya investytsiynykh ryzykiv [Problems and prospects of improving investment risk insurance]. Proceedings of the *Rozvytok natsional'noyi ekonomiky Ukrainy: novi*

realiyi ta mozlyvosti v umovakh yevrointehratsiyi: materialy dopovidey. Zaporizhzhya: Klasychnyy pryvatnyy universytet, pp. 41–44.

7. Slobodyanyuk N.O., Pyshna O.V. (2017) Modelyuvannya systemy upravlinnya strakhuvannya real'nykh investytsiy [Simulation of real investment insurance management system]. *Infrastruktura rynku*, vol. 6, pp. 219–223.

8. Sosnovska O., Zhytar M. (2018) Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4 (2018) no. 4, Riga. pp. 334–340.

9. Stetsyuk P.A. (2017) Upravlinnya ryzykamy finansuvannya innovatsiyno-investytsiynoyi diyal'nosti pidpryemstv [Risk management of financing innovative and investment activities of enterprises]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 3, pp. 13–19.

10. Shmilo I.O. (2019) Investytsiyni ryzyky, yikh klasyfikatsiya ta upravlinnya: pravovyy aspekt [Investment risks, their classification and management: legal aspect]. *Pravo ta innovatsiyi*, no. 2, pp. 65–71.